

Chimpanse *Pan troglodytes*

Udbredelse tid/sted Chimpansen lever kun i Centralafrika. Der findes to nulevende arter, chimpansen (*Pan troglodytes*) og dværgchimpansen/bonobo (*Pan paniscus*). De udvikledes fra en fælles stamform, der levede for ca. 2 mio. år siden. Chimpansernes udviklingslinje skiltes fra menneskets for ca. 5 mio. år siden.

Levevis Chimpanser lever især af søde, modne frugter, blade, insekter og i mindre grad af små pattedyr. De har en meget veludviklet ansigtsmimik. Kombineret med en lang række forskellige lyde og fagter, giver det relativt højt udviklede evner til indbyrdes kommunikation. Chimpanserne er meget sociale og territoriale dyr, hvilket kan føre til blodige territoriekampe – af og til med døden til følge. De bruger redskaber, f.eks. sten, til at knække nødder, og tilpasser kviste, som bruges til at fiske termitter ud af termitboer.

Nøglefund Fossiler af chimpanser er ekstremt sjældne. Man kender kun til et enkelt fund af tre tænder fra Kenya, som er mellem 500.000 og 300.000 år gamle.

Forskernes uafklarede spørgsmål

Hvad skete der i chimpansens evolution frem til for 500.000 år siden, hvor de første fossile fund er fra?

Har chimpanserne udviklet deres firebenede gang ud fra en oprindelig tobenet gang hos deres stamformer?

Videre læsning

Peter K.A. Jensen (2015): [Menneskets evolution](#).
Kim E. Andreassen (2014): [Arkeologer har fundet verdens ældste stykke kunst](#).
Rasmus K. Jacobsen (2014): [Superstjernen Lucy fylder 32 millioner år](#).
Ingrid Spilde (2013): [Nye fund: Fortids-mennesker var forskellige, men af samme art](#).
Unni Eikeseth (2013): [Uddød menneskeart kan have lavet toj](#).
Rasmus K. Jacobsen (2012): [Vores forfædre levede som aber længere end antaget](#).
Illustrationer: Signe Chipper-Lillemark

Australopithecus afarensis

Udbredelse tid/sted *Australopithecus afarensis* levede for mellem 4 og 3 mio. år. De kendes fra fund flere steder i det østlige Afrika, bl.a. Etiopien, Kenya og Tanzania.

Levevis *Australopithecus afarensis* kunne gå oprejst omkring på to ben, men de kunne også klatre med de lange arme og gribehænder. Undersøgelser af tænderne viser, at de fortrinsvis levede af plantekost som blade, frugt, rødder og nødder. De kan sagtens have fundet en del af deres føde i træerne, og har sandsynligvis søgt tilflugt i træer, hvis de blev jaget. *A. afarensis* var tilpasset til at tilbringe tid på jorden, og flere fund tyder på, at de forarbejdede og brugte stenredskaber. Derimod har man ikke fundet tegn på brug af ild. Hannerne var op til 50 % større end hunnerne.

Nøglefund Et særligt velbevaret og meget berømt fossil af en hun kaldet "Lucy" blev fundet i 1974 i Etiopien. Fossilet er usædvanlig komplet for sin høje alder: ca. 40 % af skelettet er bevaret. I 1975 fandt man resterne af 17 voksne og unge *A. afarensis* tæt sammen i et lag i Etiopien. I 1978 i Laetoli i Tanzania fandt man nogle 3,5 mio. år gamle fodspor, som menes at være fra *A. afarensis*. Siden da er der fundet hundredevis af fossile rester af arten i Østafrika.

Forskernes uafklarede spørgsmål

A. afarensis levede i en periode med store klima- og miljøændringer. Alligevel finder man ingen tegn på tilpasning til dette. Hvorfor?

De kraftige tænder og kæber fra *A. afarensis* er tilsyneladende tilpasset hårde og seje fødeemner. Men mikroundersøgelser af tænderne viser, at de nærmere spiste frugt og anden blød kost. Hvordan hænger det sammen?

Videre læsning

Peter K.A. Jensen (2015): [Menneskets evolution](#).
Kim E. Andreassen (2014): [Arkeologer har fundet verdens ældste stykke kunst](#).
Rasmus K. Jacobsen (2014): [Superstjernen Lucy fylder 32 millioner år](#).
Ingrid Spilde (2013): [Nye fund: Fortids-mennesker var forskellige, men af samme art](#).
Unni Eikeseth (2013): [Uddød menneskeart kan have lavet toj](#).
Rasmus K. Jacobsen (2012): [Vores forfædre levede som aber længere end antaget](#).
Illustrationer: Signe Chipper-Lillemark

Homo erectus

Udbredelse tid/sted *Homo erectus* levede fra for 1,8 mio. til for 140.000 år siden. *H. erectus* opstod sandsynligvis i Asien og er fundet i store dele af Afrika, samt fra Sydengland til det vestligste Kina og mod syd på øen Java.

Levevis *H. erectus* var tilpasset oprejst gang. Man har fundet spor efter brug af redskaber og ild, og *H. erectus* var muligvis den første menneskeart, der tilberedte maden med varme. *H. erectus* udviklede en avanceret redskabskultur, den såkaldte Acheulian-kultur. Kulturen er kendt for de dråbeformede håndøkser, som man har fundet tusindvis af. Tilvirkning af så avancerede redskaber kan kun ske, hvis opskriften er indlært og kommunikeret videre fra generation til generation. Ild og redskaber betød, at *H. erectus* kunne udnytte et bredt udvalg af fødekilder ud over planteføde. Især energirigt protein fra kød og knoglemarv tillod dem at udvikle større hjerner end tidligere menneskearter.

Nøglefund I 1890'erne blev "Javamennesket" fundet. Det er nu bestemt til at være et eksemplar af *H. erectus*. I mange år var *H. erectus* den ældste kendte hominin af menneskeslægten Homo og kun kendt fra fund i det østlige og sydøstlige Asien (Kina og Java). I 1960 blev det første *Homo erectus* fossil fundet i Østafrika: En kraniekalot fra Olduvai-kloften i Tanzania, ca. 1,4-1,5 mio. år gammelt. I 1984 blev et næsten komplet, ca.

1,53 mio. år gammelt skelet fundet ved Turkana-søens bred i det nordlige Kenya. Mellem 1991 og 2005 fandt man de hidtil ældste fossiler af *Homo erectus* i Dmanisi i Georgien; fem kranier der er dateret til for 1,8 millioner år siden. De viser, at *H. erectus'* kranieform var meget mere mangfoldig end man hidtil troede.

Forskernes uafklarede spørgsmål

Stammer fossilerne fra Østafrika og fra Georgien alle fra den samme regionalt variable art, nemlig *H. erectus*?

Eller er det faktisk flere forskellige arter, vi samler under navnet *H. erectus*?

Hvis *Homo erectus* opstod i Asien for over 1,8 millioner siden, hvilken art nedstammede den så fra?

Og hvornår udvandrede denne ukendte menneskeart fra Afrika?

Hvor gode var *H. erectus* til at kontrollere ild og i hvor vid udstrækning blev ild anvendt?

Hvad kan det fortælle os om et skift i fødevalg for denne art?

Videre læsning

Peter K.A. Jensen (2015): [Menneskets evolution](#).

Kim E. Andreassen (2014): [Arkeologer har fundet verdens ældste stykke kunst](#).

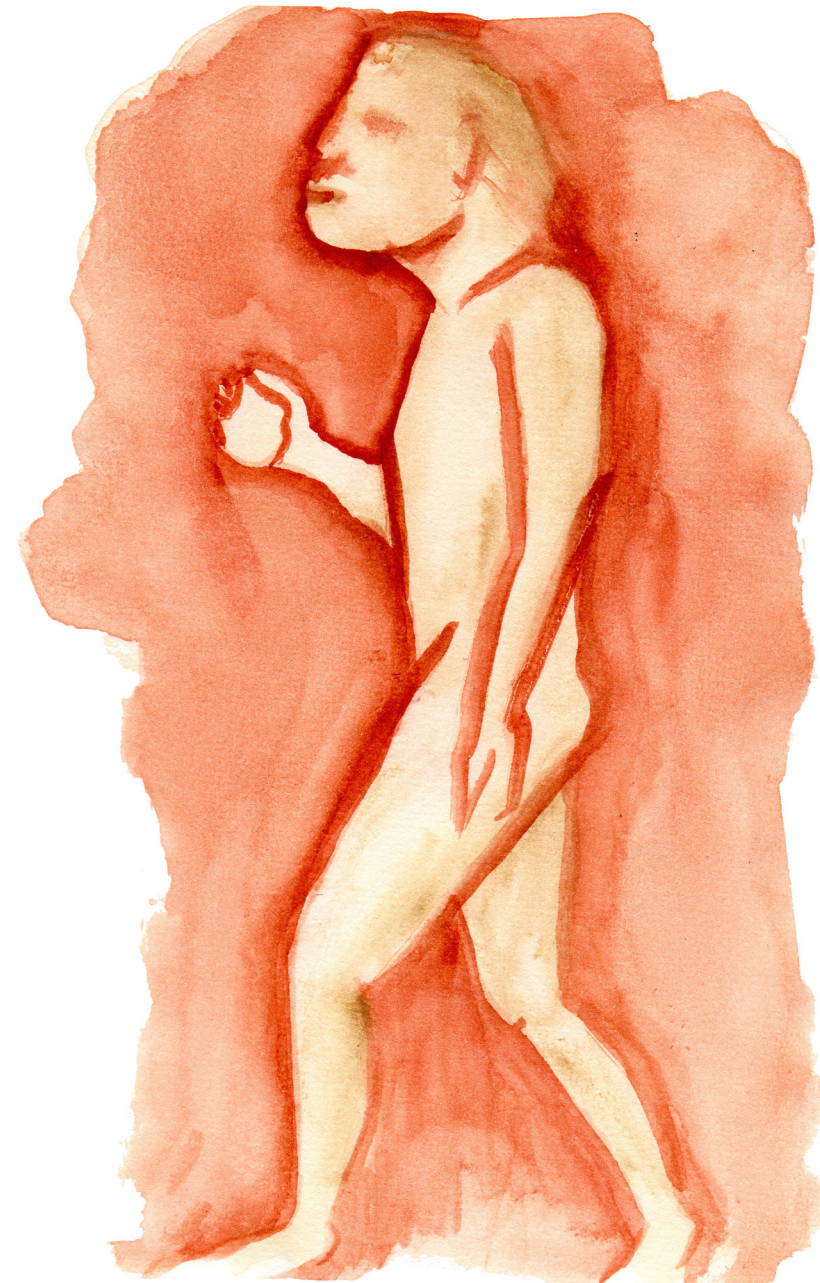
Rasmus K. Jacobsen (2014): [Superstjernen Lucy fylder 32 millioner år](#).

Ingrid Spilde (2013): [Nye fund: Fortids-mennesker var forskellige, men af samme art](#).

Unni Eikeseth (2013): [Uddød menneskeart kan have lavet toj](#).

Rasmus K. Jacobsen (2012): [Vores forfædre levede som aber længere end antaget](#).

Illustrationer: Signe Chipper-Lillemark

STATENS NATURHISTORISKE MUSEUM
KØBENHAVNS UNIVERSITET

FAKTAARK

MENNESKEDYRET.DK

En onlineresource til praktisk evolutionsundervisning

Homo sapiens

Udbredelse tid/sted De ældste fossiler af anatomisk moderne mennesker er fundet i Afrika, og er vurderet til at være 195.000 år gamle. Moderne mennesker udvandrede fra Afrika over flere omgange. For omkring 70.000 år siden udvandrede de første mennesker til Australien og New Guinea. For ca. 50.000 år siden gik næste bølge til Europa og Asien. Amerika blev koloniseret for omkring 15.000 år siden, og de seneste par tusind år spredte mennesket sig til øerne i Stillehavet.

Levevis Moderne mennesker gør udbredt brug af talesprog. Fortidens hulemalerier har udviklet sig til et regulært skriftsprog. Indviklede ritualer, deriblandt begravelsesritualer, er et udtryk for religiøs bevidsthed. Maden håndteres overvejende udenfor munden vha. redskaber – kniv og gaffel. Vi er helt afhængige af redskaber og brugen af ild. Man kender ikke nogen gruppe eller stamme, som ikke tilbereder maden. Kosten er uhyre bredt sammensat og bestemmes stort set af det lokale udbud. Vi er måske den eneste sande altædende art på kloden. Vores forfædre mødte under deres vandringer andre, nu uddøde menneskeformer, som de fik børn med.

Nøglefund Det ældste fundne fossil af *H. sapiens* er vurderet til at være 195.000 år gammelt.

Forskernes uafklarede spørgsmål

Var der udvandring fra Afrika før for 70.000 år siden?
Og hvad blev der af dem?

Hvorfor har vi kun sparsom pels?

Hvor meget opblanding mellem *H. sapiens* og de andre mennesketyper er foregået?

Hvilken genetisk betydning har det for efterkommerne?

Videre læsning

Peter K.A. Jensen (2015): [Menneskets evolution](#).

Kim E. Andreassen (2014): [Arkeologer har fundet verdens ældste stykke kunst](#).

Rasmus K. Jacobsen (2014): [Superstjernen Lucy fylder 32 millioner år](#).

Ingrid Spilde (2013): [Nye fund: Fortids-mennesker var forskellige, men af samme art](#).

Unni Eikeseth (2013): [Uddød menneskeart kan have lavet toj](#).

Rasmus K. Jacobsen (2012): [Vores forfædre levede som aber længere end antaget](#).

Illustrationer: Signe Chipper-Lillemark

